

Бутнік-Сіверський О.Б.,
*завідувач кафедри економіки, обліку та фінансів Інституту
післядипломної освіти Національного університету харчових
технологій, доктор економічних наук, професор,
академік АТН України та академік УАН, судовий експерт.*

Економіко-правова природа оцінки майнових прав інтелектуальної власності – крок до розвитку

З визнанням об'єктів майнових прав інтелектуальної власності як специфічного товару на ринку зростає комерційний інтерес до питань оцінки вартості майнових прав на результати інтелектуальної діяльності. Така оцінка потрібна, зокрема, як при покупці, так і при продажу (комерціалізації) майнових прав інтелектуальної власності.

Одночасно, зазначимо, що в спеціальній літературі ще не має однозначного підходу до розуміння економічна сутність оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та ціноутворення, які розглядаються з різних економіко-правових підходів, які протирічать між собою в залежності від особливості об'єктів майнових прав інтелектуальної власності.

Потребують поглибленого дослідження економіко-правової природи оцінки вартості та цінності майнових прав інтелектуальної власності, від чого відштовхуються при застосуванні підходів та методів оцінки вартості з метою забезпечення їх комерціалізації, що і стало метою цієї статті. Автор статті намагається поглиблено розглянути економіко-правовий зміст застосовуваних термінів, складових вартості, ціни та цінності об'єктів майнових прав інтелектуальної власності, використовуючи для цього математичні формули. З позиції автора цієї статті, розуміння економіко-правової природи оцінки вартості та цінності майнових прав інтелектуальної власності сприяє розвитку інтелектуальної та творчої діяльності, результати якої при їх комерціалізації дозволяють отримати їх власнику відповідну винагороду, а якщо це юридична особа – прибуток.

Ретроспективний погляд розуміння економічної теорії вартості дозволив підійти до *теорії вартості майнових прав інтелектуальної власності* або деякі спрощено називають – вартість об'єктів права інтелектуальної власності або вартість інтелектуальної власності, невдало порушуючи економічний зміст по відношенню до майнових прав, який має у своїй основі інше економіко-правове походження. Термінологічна складова у цьому виразі включає терміни «*теорія вартості*», «*майнові права*» або «*право*» та

«інтелектуальна власність». Саме така конструкція має економіко-правове походження.

У загальному вигляді економічну категорію «вартість» (value), визначають як «ринкову оцінку певної речі» та «корисність товару в оцінці його покупцем», що автоматично переноситься на вартість інтелектуальної власності, що, на наш погляд, є відносним, враховуючи зовсім відмінну до певної речі її економіко-правове походження. В нашому випадку об'єктом вартості є не певна річ, а майнове право інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність – набула особливого значення, яке трактується як закріплені законом права на результат інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, художній, виробничій та інших сферах», що суттєво відрізняється від матеріальних речей.

Законодавець чітко визначив, що право інтелектуальної власності та право власності на річ існують як самостійні правові категорії, пов'язані з наявністю між об'єктами права інтелектуальної власності і матеріальними об'єктами інтелектуальної власності значної кількості відмінностей, вказаних в нормах ст. 419 ЦК України [1], де зазначено співвідношення права інтелектуальної власності та права власності, стосовно того, що: 1) право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного; 2) перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ; 3) перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності.

Слід зазначити, що первісним є результат інтелектуальної, творчої діяльності, а вторинним – є право особи, яке виникає на результат інтелектуальної, творчої діяльності. Що ж терміну «майнові права» по відношенню до інтелектуальної власності, то зазначимо, що визначення терміну «майнові права» ЦК України не дає.

У той же час, ст. 177 ЦК України серед об'єктів цивільних прав називає майнові права. Вони ж визначаються в ст. 190 ЦК України, де в п.1 майном як особливим об'єктом вважаються також майнові права, а в п.2 цієї статті майнові права є неспоживною річчю та визнаються речовими правами.

Майнові права як об'єкти суб'єктивних цивільних прав не можуть розглядатися як майно у відриві від їхньої юридичної належності. В розвитку зазначеного, в статті 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [2] визначено економіко-правовий термін, за яким майновими правами, які можуть оцінюватися, визнаються

---

¹ Цивільний кодекс України від 6 січня 2003 року № 435-IV. — Редакція від 23.05.2020. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

² Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні. Закон України № 2658-III від 12 липня 2001 року. — Редакція від 01.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.

будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги. Моментом виникнення майнових прав у їх носія вважається загально прийнятий момент набуття права власності, визначений відповідним правочином. Правочин, який визначає наявність у набувача відповідних прав, відмінних від права власності. По відношенню до права інтелектуальної власності, то її зміст становить особисті немайнові права та (або) майнові права інтелектуальної власності (п.2 ст. 418 ЦК України). Ті результати творчої діяльності, що наділяються правовою охороною і визнаються об'єктами права інтелектуальної власності (далі – ОПІВ). Вони і набувають майнових прав інтелектуальної власності, які в певних ринкових умовах мають вартість. Майнові права визначають права власника на економічну складову об'єкта інтелектуальної власності, а особисті немайнові права – на творчу складову інтелектуальної власності [3, 31].

У результаті створення ОПІВ суб'єкт цього права набуває низку суб'єктивних прав як особистого немайнового, так і майнового характеру. Майнові і особисті (немайнові) права на результат творчої діяльності взаємозалежні і найтіснішим чином переплетені, утворюючи нерозривну єдність. Тому і стверджують про двоякосте права, як найважливіша особливість інтелектуальної власності [4]. Під особистими немайновими правами розуміють різновид цивільних прав, які виникають із приводу нематеріальних благ, є невід'ємними від особи та набувають економічного змісту (гл. 15 ЦК України). Під майновими правами розуміють суб'єктивні права, які пов'язані з використанням ОПІВ, а також із тими матеріальними (майновими) вимогами, які виникають між учасниками правовідносин із приводу використання ОПІВ (наприклад, право авторів і винахідників на винагороду) (ст. 424, ст. 426 ЦК України).

Загальний перелік майнових прав інтелектуальної власності на ОПІВ закріплений у ст. 424 ЦК України.

За первинним суб'єктом права інтелектуальної власності закріплено право на використання створеного ним ОПІВ та отримання максимального результату від використання його корисних властивостей (пп. 1- 4 п. 1 ст. 424 ЦК України). Такий результат може приносити творцеві відповідну матеріальну користь.

---

³ Грицуленко С.І. Інтелектуальна власність в галузі зв'язку: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / С.І. Грицуленко, Н.Ю. Потапова-Сінько, К.М. Гарбера. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2011. – 392 с.

⁴ Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / П.М. Цибульов. – К.: Ін-т. інтел. власн. і права, 2005. – 108 с.

До виключного права первинного суб'єкта права інтелектуальної власності належить надання дозволу на використання цього об'єкта іншим особам (пп. 2 п. 1 ст. 424, ст. 426 ЦК України). Це право має абсолютний характер і може бути обмежене на підставі й у спосіб, передбачений законом. Автор (творець) набуває права передавати ОПІВ на використання іншій особі на підставі договору, в якому передбачаються умови такого використання. За рахунок такого використання ОПІВ можливо отримати матеріальні вигоди.

Слід зазначити, що майнові права інтелектуальної власності не обмежуються тільки використанням та наданням дозволу на використання ОПІВ, а й передбачають виключне право суб'єкта права інтелектуальної власності перешкоджати неправомірному використанню цього об'єкта (пп.3 п.1 ст. 424 ЦК України).

Під неправомірним використанням слід розуміти будь-яке використання ОПІВ, як у межах договору, так і поза договором, що порушує майнові права суб'єктів права інтелектуальної власності. Причому, якщо мова йде про неправомірне використання ОПІВ в межах договору, то право, передбачене пп. 3 п. 1 ст. 424 ЦК України – це право первинних суб'єктів права інтелектуальної власності. У разі, коли неправомірне використання ОПІВ відбувається поза договором, тобто є в наявності делікт, суб'єктом права перешкоджати неправомірному використанню є будь-який суб'єкт права інтелектуальної власності, як первинний, так і вторинний – як автор, так і інша особа, яка набула майнових прав інтелектуальної власності на підставі договору чи закону. Перешкоджати неправомірному використанню ОПІВ всі суб'єкти права інтелектуальної власності можуть як не юрисдикційними способами (наприклад, лист-попередження, що адресований порушнику), так і юрисдикційними способами – шляхом звернення до відповідних органів державної влади. У випадку, коли неправомірне використання ОПІВ вже відбулося, суб'єкт права інтелектуальної власності може вимагати від правопорушника припинити незаконне використання ОПІВ і тим самим припинити порушення належних йому майнових прав інтелектуальної власності.

ЦК України надає можливість автору або іншому суб'єкту права інтелектуальної власності використовувати ОПІВ як вклад до статутного капіталу юридичної особи, як предмет договору застави або інших зобов'язань цивільного обороту у якості нематеріального активу (п.3 ст. 424 ЦК України).

Слід зазначити, що сьогодні використання ОПІВ у господарській діяльності або в інноваційній діяльності не стало повсякденним явищем. Інерційність в цьому напрямку пояснюють відсутністю загальноприйнятих, уніфікованих методичних рекомендацій, недосконалістю підходів до оцінки

вартості ОПВ та нехтуванням вимогами визначати та набувати матеріальну винагороду авторам (творцям) за використання корисних властивостей їх ОПВ.

Економічна сутність оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності безумовно спирається на загальну теорію оцінки та вартості, яку слід враховувати предметно при дослідженні їх розвитку.

Економічна оцінка як ринкова категорія фактично збігається з ринковою ціною. Позаринкова оцінка визначається розрахунковим методом за схемами (формулами, алгоритмами), які імітують з певним ступенем точності процес (процедуру) її ринкового формування [⁵, 680-681]. Для процесу ціноутворення визначальну роль відіграє не гранична корисність, а *корисність*. Така *ринкова ціна* – результат діалектичної взаємодії суспільно необхідних витрат виробництва та платоспроможного попиту населення, структури суспільних потреб. У межах окремої країни (національна вартість) та в межах світового господарства (інтернаціональна вартість) вартість є найважливішим критерієм ефективності суспільного виробництва і його суспільної корисності [⁶, 155].

Крім того, науковці розмежують категорії «вартість» і «цінність». *Цінність має суб'єктивну сторону* (психологічна оцінка корисності товарів окремим споживачем) та *об'єктивну* (оцінка такої корисності суспільством). Останнє і є ціною товару [⁷, 275-276]. Важливо відзначити, що облікову функцію ціни в умовах ринкових відносин не можна зводити лише до виміру витрат, так як ринкова ціна може значно відхилитися від витрат виробництва і реалізації під впливом різних ринкових факторів. Окремим випадком ціни виступає ринкова ціна (market price), тобто та, за якою була укладена остання угода на ринку. Одночасно, вона відмінна від ринкової вартості.

Ринкова вартість (market value) – розрахункова грошова величина, за якого на дату оцінки після адекватного маркетингу передбачається перехід підприємства (як бізнесу, корпоративних прав чи активів), зокрема, об'єктів права інтелектуальної власності (нематеріальних активів), які є складовою активів підприємства, внаслідок комерційної угоди між добровільними покупцем і продавцем за умови, що кожна із сторін діяла компетентно, розсудливо і без примусу. Ринкова вартість визначається без врахування витрат, пов'язаних з трансакцією. У Національному стандарті №1 «Загальні

---

⁵ Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2 / Редкол. ... С. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.

⁶ Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1/ Редкол. ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий дім «Академія», 2000. – 864 с.

⁷ Основы экономической теории: Учебник\ С.В. Мочерный, В.К. Симоненко, В.В. Секретарюк, А.А. Устенко; Под общ. ред. С.В. Мочерного. – К.: Изд-во «Знання», КОО, 2000. – 607 с.

засади оцінки майна та майнових прав» у пункті 3 [⁸]: «ринкова вартість – вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного майна на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем та продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна із сторін діяла із знанням справи, розсудливо і без примусу». Ринкова вартість набуває форми оціночної вартості (estimated value) тобто тієї, що вираховується професійним оцінювачем, а будучи зафіксованою у балансі підприємства стає *переоціненою сумою* (revalued amount).

Виходячи з зазначеного, оціночна вартість майнових прав інтелектуальної власності – це вартість, яка визначається за встановленим алгоритмом та складом вихідних даних. Таке визначення не протирічить пункті 3 Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна та майнових прав» [⁹]. *Вартість майнових прав інтелектуальної власності – це еквівалент цінності об'єкта оцінки, виражений у ймовірній сумі грошей.* При цьому слід враховувати, що результати творчої діяльності, що наділяються правовою охороною визнаються об'єктами права інтелектуальної власності. Вони набувають майнових прав інтелектуальної власності, які в ринкових умовах мають вартість вираженій у ймовірній сумі грошей.

Одночасно, враховуючи, що об'єкт вартості майнових прав інтелектуальної власності призначено для участі у господарському обороті як об'єкт права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів – це свідчить про оцінку, яка є економічною та набуває статус категорії економічної оцінки.

Економічна оцінка об'єктів майнових прав інтелектуальної власності – це кількісна міра впливу об'єктів вартості майнових прав інтелектуальної власності на економічний процес, господарські дії тощо на результативність (ефективність) функціонування економічних систем чи структур. Економічна оцінка як ринкова категорія фактично збігається з ринковою ціною.

Сам процес ціноутворення здійснюється на підставі загальної методології, тобто сукупності загальних принципів, правил, методів розробки ціни, формування концепції ціноутворення.

Ринкова вартість об'єктів майнових прав інтелектуальної власності – це вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібних

---

⁸ Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440. — Редакція від 15.04.2015.- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>.

⁹ Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440. — Редакція від 15.04.2015.- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>.

об'єктів майнових прав інтелектуальної власності на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем та продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна із сторін діяла із знанням справи, розсудливо і без примусу. Таке визначення не протирічить пункті 3 Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна та майнових прав» [10].

Слід зазначити, що ринкова вартість об'єктів майнових прав інтелектуальної власності набуває форми *оціночної вартості* (estimated value), тобто тієї, що вираховується професійним оцінювачем, а будучи зафіксованою у балансі підприємства стає *переоціненою сумою* (revalued amount) або *справедливою ринковою вартістю об'єктів майнових прав інтелектуальної власності*.

Звернемо увагу інтелектуального бізнесу на його головну економіко-правову складову – оцінку вартості майнових прав інтелектуальної власності, без якої здійснення будь-яких комерційних угод в інтелектуальній сфері діяльності неможливо, що пов'язано зі здійсненням механізму комерціалізації інтелектуальної власності з метою одержання доходу (прибутку).

Вартість майнового права набуває кількісного значення тоді, коли вона буде тотожна (еквівалентна) вартості матеріального втілення інтелектуальної власності або носія представленого в об'єктивній формі. Це свідчить, на нашу думку, про обов'язковість *еквівалентності кількісної вартості* майнового права по відношенню до реальної вартості матеріального втілення інтелектуальної власності, яка залежить від ринкової кон'юнктури ринку об'єктів права інтелектуальної власності. У такому випадку зазначене слід чітко відрізнити – кількісну вартість майнового права від кількісної вартості самої інтелектуальної вартості, які мають за своїм економічним змістом різну природу походження.

Так, кількісна вартість інтелектуальної власності – є абстрактною вартістю інтелектуальної власності, яка встановлюється на розсуд самого власника інтелектуального продукту з урахуванням його творчих зусиль та унікальності накопиченого творчого досвіду, відповідної освіти та цінності продукту інтелектуальної власності на розсуд самого власника інтелектуального продукту. Це абстрактна вартість інтелектуальної власності для її власника, яка не є ринковою, так як ця абстрактна вартість інтелектуальної власності не є комерційною та не просувається на ринок інтелектуальних продуктів без основної вимоги набути майнового права на

---

¹⁰ Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440. — Редакція від 15.04.2015.- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>.

неї. Її умовно відносять до інтелектуального потенціалу, який не має кількісного вартісного виміру. Такий інтелектуальний потенціал може конкурувати на абстрактному ринку інтелектуальних продуктів з подібними інтелектуальними продуктами, тобто за межами реального ринку інтелектуальних продуктів, на рівні узагальнення невизначеною групою власників у відповідному сегменті зацікавленості таким інтелектуальним потенціалом, що впливає на умовний відбір найкращих інтелектуальних продуктів у відповідному сегменті творчої діяльності в суспільстві. У цьому випадку народжується потенційна абстрактна цінність, яка стимулює творчу діяльність до покращення якості інтелектуального продукту або до створення нового інтелектуального продукту більш досконалого по відношенню до попереднього у відповідному сегменті творчої діяльності.

Щодо розгляду вартості майнового права інтелектуальної власності, то, на нашу думку, тут використовується *еквівалентність кількісної вартості* майнового права та вартості матеріального втілення інтелектуальної власності або носія представленого в об'єктивній формі, яка залежить від ринкової кон'юнктури об'єктів права інтелектуальної власності. Термін «еквівалентність» (англ. – «equivalence») використовується нами з метою досягнення достатності різних результатів оцінки абстрактної вартості майнового права інтелектуальної власності з відповідністю реальної вартості матеріального втілення інтелектуальної власності для забезпечення одного і того ж рівня підтвердження відповідності стосовно одних і тих же встановлених вимог. Оцінка вартості майнових прав інтелектуальної власності, як абстрактної вартості, відповідає вимогам об'єкту суб'єктивних цивільних прав і не може розглядатися як майно у відриві від їхньої юридичної належності тим чи іншим конкретним суб'єктам у зобов'язальних правовідносинах, а також інших факторів, які прямо чи побічно впливають на існування (дійсність) вимог, його параметри і межі тощо. Оцінка реальної вартості матеріального втілення інтелектуальної власності або іншим чином представленого в об'єктивній формі, відповідає вимогам правової охорони та визнається реальним об'єктом права інтелектуальної власності. Еквівалентність кількісної вартості набуває кількісного значення тоді, коли вона буде тотожна, еквівалентна кількісній вартості матеріального втілення інтелектуальної власності або іншим чином представленого в об'єктивній формі, та стає містком між абстрактною кількісною вартістю майнових прав інтелектуальної власності та кількісною вартістю матеріального втілення інтелектуальної власності або іншим чином представленого в об'єктивній формі.

Складність проблеми щодо оцінки ОПВ на ринку очевидна, тому що оцінки від продавця повинні знайти остаточну ціну угоди (ціну рівноваги).

Яка в ціні (вартості) враховує інтереси партнерів. В цьому випадку партнери договірних відносин можуть керуватись ринковою базовою оцінкою, тобто ціною на види ОПВ. На практиці, частіше такого аналізу не існує, так як ОПВ може мати індивідуальні особливості, які не є загальними для їх відповідної групи. В цьому разі йдеться про *теоретичну вартість (ціну)*, яка підкріплюється відповідними варіантними розрахунками. Механізм визначення ціни ОПВ, як товару можна бачити на рис.1.

Ціну пропозиції (Цпр) – встановлює продавець ОПВ, ціну попиту (Цп) – покупець. Різниця між двома цими цінами визначається як «маржа». Термін «маржа» застосовується на ринку ОПВ для оцінки можливого доходу учасників угоди. В середині маржі знаходиться ціна виконання угоди, тобто ціна продажу ОПВ, яка є договірною ціною, після чого вона набуває статус ринкової ціни (Цр). В цьому випадку ринкова ціна може порівнюватись з фактичною ціною аналогічного ОПВ при певних умовах, тобто з теоретичною ринковою ціною за результатами оцінки.

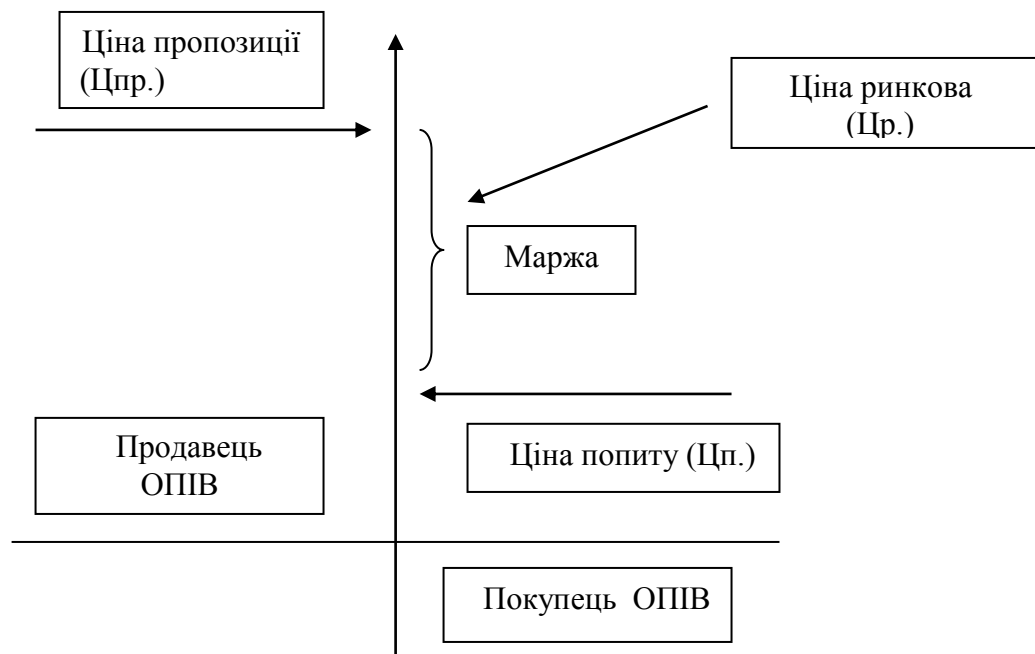

Рис. 1. Схема формування ринкової ціни ОПВ, як товару.

Ціна ОПВ (договірна) для покупця теоретично враховує його стратегію і тактику виробничих та господарських інтерес щодо виробництва інноваційної продукції з використанням ОПВ, що дозволяє покупцеві у перспективі мати переваги на ринку; одночасно, в умовах реалізації якісного маркетингу отримати від продажу інноваційної продукції прибуток або в

умовах ліцензійної угоди загальний розмір роялті, як частину прибутку від використання ОПІВ в господарському обігу ліцензіата і як дохід для ліцензіара.

Покупець ОПІВ здійснює придбання ОПІВ за рахунок свого прибутку або залученого кредиту, що не може не впливати на вибір рішення щодо ціни попиту, яка пов'язана з ефективною господарською діяльністю покупця.

Ціна ОПІВ (договірна) для продавця теоретично враховує його стратегію і тактику щодо отримання прибутку за рахунок продажу ОПІВ у вигляді товару або, в умовах ліцензійної угоди частку роялті (паушальний платіж або комбінований платіж) на умовах ліцензійної угоди, що пов'язано з покращенням результатів господарської діяльності продавця; одночасно, виконати свої зобов'язання по податку на прибуток та податку на додану вартість, а також покриття своїх витрат, пов'язаних зі створенням або придбанням ОПІВ та доведення ОПІВ до стану корисного використання.

Представимо ціну ОПІВ (договірна) для покупця/подавця математичними формулами та додамо економіко-правовий коментарій, який доповнює традиційний погляд формування ціни.

При прийнятті до обліку наприклад майнових прав на патент (або ін.) на умовах договору про відчуження патенту, такий актив набуває ознаки об'єкта права інтелектуальної власності (ОПІВ) на винахід. Ціна ОПІВ патента (товару) для продавця/покупця буде наступною (формула 1), з урахуванням еквівалентності оцінки ($\equiv$) абстрактної вартості майнового права інтелектуальної власності патента з відповідністю реальної кількісною оцінки вартості матеріального носія ($\sim$ еквівалентне ...; ... рівносильне...) втілення інтелектуальної власності або іншим чином представленого в об'єктивній формі. За математичної та економічної логіки вираз свідчить ствердженню: $C_{опів} \sim (OB_{мнів} \pm \Delta_{патента}) \dots$ діє за умови ... тоді й тільки тоді, коли ...; ... еквівалентне ...; ... рівносильне.. [¹¹, 8].

$$C_{опів патента} \sim (OB_{мнів патента} \pm \Delta_{мпів патента}) + П_{опів} + НДС \quad (1),$$

Одночасно, оцінка вартості майнових прав інтелектуальної власності патента ($OB_{мпів патента}$) еквівалентна ($\equiv$) оцінки матеріального носія інтелектуальної власності та оцінки суб'єктивної комерційної цінності та корисності ($\pm$ може і не бути) патента на винахід (формула 2).

$$OB_{мпів патента} \equiv (OB_{мнів патента} \pm \Delta_{мпів патента}) \quad (2),$$

¹¹ Трохимчук Р. М., Нікітченко М. С. Дискретна математика у прикладах і задачах.- URL: http://csc.knu.ua/media/filer_public/89/10/89101127-5400-4d61-9840-7eab32caddab/discrete_mathematics.pdf

де: $C_{\text{опів патента}}$ – цена об'єкта права інтелектуальної власності (товару) патента на винахід згідно договору про відчуження патенту, який у покупця залучається до складу нематеріальних активів;

$OB_{\text{мпів патента}}$ – оцінка вартості майнових прав інтелектуальної власності патента на винахід;

$OB_{\text{мнів патента}}$ – оцінка вартості матеріального носія інтелектуальної власності власника патента на винахід, який складається з витрат, які пов'язані з витратами власника патенту на винахід при його розробці;

$\pm \Delta_{\text{мпів патента}}$ – оцінка вартості суб'єктивної комерційної цінності майнового права інтелектуальної власності, яка показує міру значущості та корисності ($\pm$ може і не бути) патента на винахід (товару) для кожного конкретного споживача, який сам визначає скільки за це він готовий заплатити або отримати з урахуванням своєї вигоди;

$P_{\text{опів}}$ – сума прибутку при комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності патента на винахід, розмір якої встановлюється самостійно власником патенту з урахуванням ставки податку на прибуток відповідно діючого податкового законодавства;

НДС – податок на додану вартість з урахуванням вимог податкового законодавства.

Оцінка вартості власника патенту на винахід, формується з витрат, які пов'язані з його витратами при розробці матеріального носія інтелектуальної власності ($OB_{\text{мнів патента}}$). Вони складаються з варіанту витрат власника патенту (продавця): 1) з витрат отримання патента на винахід при самостійній подачі продавцем заявки на державну реєстрацію винаходу, що свідчить про технічний досвід власника патента при розробці патента на винахід; 2) з витрат отримання патента на винахід з урахуванням послуг продавцю патентного повіреного щодо державної реєстрації.

Зазначимо, деякі науковці вважають, що винахід – це більше теоретична розробка (яка, втім, може бути запатентована), тоді як інновація – це винахід, який знайшов практичне використання. Але при цьому слід враховувати, що критеріями патентоздатності винаходу є новизна, винахідницький рівень, придатність для промислового використання, що є умовою інноваційної діяльності. Тут зауважимо, що новації є головною умовою інноваційного розвитку економіки, у якій пріоритетом є інноваційна діяльність. У широкому розумінні інноваційну діяльність розглядають як діяльність, що пов'язана з народженням ідей, науковою розробкою, підготовкою до впровадження і комерціалізацією її продукту – інновацій у сфері суспільного виробництва. Інновації – це новостворені або кардинально удосконалені новації, які за ступенем впливу на результати діяльності суб'єктів

господарювання принципово відрізняються від існуючих аналогів або ж не мають аналогів взагалі. Інноваційна продукція відзначається певними новими якісними характеристиками і впровадження якої у виробництво спроможне забезпечити одержання більшого ефекту.

Виходячи з зазначеного, методичною особливістю формування витрат власником патента у першому випадку їм враховуються вимоги, що патент на винахід – це юридично-технічний документ, виданий уповноваженим компетентним державним органом, за допомогою якого держава засвідчує виключне право володільця на створений ним об'єкт промислової власності. Це юридичний документ, оскільки він закріплює за володільцем патента визначені законом права. Водночас це технічний документ, оскільки він містить технічний опис об'єкта прав інтелектуальної власності. У цьому документі надається опис винаходу, формула винаходу, креслення (якщо на них є посилання в описі) та реферат. За подання заявки на отримання патенту сплачується збір. Одночасно, у другому випадку, до витрат власника патента на винахід можуть додаватися витрати послуг патентного повіреного, якщо власник винаходу не володіє знаннями для оформлення заявки на отримання патента.

Як бачимо, в першому та другому випадку формування витрат власником патента за економічним змістом відносяться до набору послуг (технічний опис, розробка формули винаходу, креслення, державна реєстрація тощо), що і складають витрати з розробки матеріального носія інтелектуальної власності.

Методичною особливістю при визначенні оцінки вартості власником патента матеріального носія інтелектуальної власності є також використання матеріальних витрат, які за економічним змістом відрізняються від перелічених вище послуг. Тому оцінка вартості власником патента матеріального носія інтелектуальної власності включає вартість послуг (ОВ _{мнів патента}) та матеріальні витрати з урахуванням залучених інвестицій (капітальних вкладень).

Виходячи з зазначеного, власник патента на винахід формує окрім послуг також свої витрати на створення матеріального носія інтелектуальної власності (ОВ _{мнів патента}), до яких включає витрати на технічний аналіз в сфері змісту пропонуємого винаходу, створення або розробка, на договірній основі науково-технічної продукції, дослідного зразка, креслень зразків, проведення відповідних досліджень на дослідному зразку або при розробці та використанні нестандартного обладнання ін. Перелічені та інші витрати можуть бути значними. Власник патенту повинен бути зацікавлений вести самостійний облік витрат та накопичувати підтверджуючі звітні документи за аналогією вимог бухгалтерського обліку на малих підприємствах, що

важливо для врахування витрат при погодженні з покупцем майнових права на винахід, а також для компенсації витрат при вирішенні питань в судовому порядку щодо нанесених власнику патенту збитків. Важливим є і наявність у власника патенту підтверджуючих документів (протоколів, акти, експертних висновків спеціалістів та науковців інше) про результати випробувань та досліджень щодо патентоздатності, що виключить появу тактичного, гальмуючого, так званого «паперового» та інших видів патентів. Нажаль таких підтверджуючих документів не вимагає державний орган при реєстрації заявки на отримання патента та і покупець патента не звертає на це увагу, що збільшує його ризики. Пояснюється це тим, що власник ідеї боїться втратити пріоритет, при цьому невраховуючи вимоги ст. 15 Пріоритет Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [12].

Методичною особливістю при визначенні оцінки вартості власником патента матеріального носія інтелектуальної власності є також оцінка вартості суб'єктивної комерційної цінності майнового права інтелектуальної власності ($\pm \Delta_{\text{мпів патента}}$), яка показує міру значущості та корисності патента (може і не бути) на винахід (товару) для кожного конкретного споживача, який сам визначає скільки за це він готовий заплатити або отримати з урахуванням своєї вигоди, є визначення еквівалентної вартості в грошовій формі (сумі грошей) відповідним методом розрахунку, з яким погоджуються контрагенти договору.

Суб'єктивна комерційна цінність та корисність, розглядається автором цієї статті, як властивість конкретної особи (фізичної, юридичної) задовольняти свої потреби, бажання, інтереси з метою особистої вигоди з позиції *деонтичної логіки* (логіки норм та нормативних понять [13]). Цінність має значення для особистості або юридичної особи, заради якого особистість або юридична особа діє, витрачає сили, час, гроші та є предметом розгляду теорії цінності. *Корисність* являє собою ступінь задоволення, яке одержує суб'єкт від споживання товару чи виконання будь-якої дії та є предметом розгляду теорії суб'єктивної очікуваної корисності – одне з розгалужень сучасної теорії корисності або теорії прийняття рішень, яка була запропонована Л. Севіджем в 1954 р. [14]. Функція корисності – це економіко-математична модель, яка відображає зв'язок між певною кількістю економічних благ, які споживач прагне придбати, і рівнем корисності, яку споживач сподівається отримати від споживання цих благ протягом певного

---

¹² Про охорону прав на винаходи і корисні моделі/ Закон України № 3687-ХІІ від 15 грудня 1993 року. – Редакція від 05.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>

¹³ Кондаков Н. И. Введение в логику. – Москва : «Наука», 1967.

¹⁴ Savage L. The foundations of statistics. / L.Savage. 2nd ed. New York : Dower Publications, Inc. – 1972. – 332 p.

періоду. Суб'єктивна оцінка корисності залежить від двох факторів: від наявного запасу даного блага і від ступеня насичення потреби в ньому. В міру задоволення потреби «ступінь насичення» росте, а величина конкурентної корисності падає [¹⁵, 477].

Пріоритет визначення оцінки вартості суб'єктивної комерційної цінності майнового права інтелектуальної власності безумовно має покупець – набувач виключного майнового права інтелектуальної власності, яким в нашому випадку (прикладі) є патент на винахід відповідно договору про його відчуження. Набувач патенту (покупець) на свій розсуд виходячи зі своїх стратегічних та тактичних завдань інноваційного розвитку підприємства (суб'єкта господарювання) при вирішенні питання щодо придбання у власника патента майнового права на патент шляхом його відчуження, який буде використано для оновлення або модернізації діючого виробничого обладнання, яке використовується під час виконання робіт з виробництва інноваційної продукції. З цією метою набувач патента здійснює аналітично-технічні, економічні, маркетингові та фінансові розрахунки на рівні невеликого інноваційного бізнесового проєкту, використовуючи прогностичні технічні та економічні дані підприємства, на якому планується впроваджувати винахід.

При цьому слід чітко відрізнити бізнес-планування інноваційних проєктів, які охоплюють оновлення та модернізацію техніко-технологічної господарської системи зі збільшенням прибутку, як результат ефективної діяльності всього підприємства, на відміну від місцевого впровадження техніко-технологічного інноваційного рішення – патент на винахід, який дозволяє отримати комерційний ефект у вигляді додатково прибутку.

При впровадженні відповідного технічного інноваційного рішення, планування обмежується розробкою та розрахунками конкретного бізнесового рішення, за яким здійснюються економічні розрахунки в межах виробництва інноваційної продукції за річний період (стандартний) та прогностичні розрахунки при виробництві інноваційної продукції на довгостроковий період, що є основною методичною особливістю визначення суб'єктивної цінності майнового права інтелектуальної власності.

Головною методичною особливістю оцінки вартості суб'єктивної комерційної цінності майнового права інтелектуальної власності патента на винахід, є формування прибутку, виходячи з розрахунку оцінки витрат, які підприємство буде мати за період життєвого циклу винаходу з урахуванням

---

¹⁵ Жуль В.О. Функції суб'єктивної корисності.– URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/11829/1/NRMSE2018_V2_P477-478.pdf

промислового виробництва, та інвестицій (капітальних вкладень) для впровадження патента на винахід.

Тут слід зауважити, що з суб'єктивною комерційною цінністю та корисністю пов'язано об'єктивна потреба враховувати стан винаходу на момент державної реєстрації – ідеї – найбільш низької готовності винаходу до його практичного використання, що відповідає 0,25 [16]. Це значення адекватне статистичним даним, відповідно до яких з всього обсягу патентуємих рішень на стадії ідеї, тобто не пророблених ні теоретично, а ні експериментально, що говорить про 25% загальної кількості патентів використовуються лише у конкретних конструкціях чи технологіях. Інші, так звані «паперові», патенти залишаються незатребуваними, які не приносять комерційної цінності. Ідеї, підкріплені теоретичними розрахунками та перевірені експериментально на стадії проведення науково-дослідних робіт (НДР), мають найбільшу вірогідність комерційного успіху, яка може складати 50%. Після проведення дослідно-конструкторських робіт (ДКР) та дослідно-технологічних робіт (ДТР) та ДКР, які закінчуються виготовленням дослідної партії виробів чи створення дослідно-технологічного процесу з послідовними іспитами та апробацією з виходом на відповідні показники світового рівня техніки, отримання позитивних результатів, які сприяють успіху зі ступенем вірогідності 75%. Успішне проведення стадії постановки продукції на виробництво дозволяє прийти до висновку про новизну та конкурентоздатність продукції, що може свідчить про можливість оцінки патента за рівнем комерційного успіху 90%. Це свідчить про потребу враховувати комерційний ризик для патентонабувача (табл.1).

Таблиця 1.

Ранжування винаходів за ступеню вірогідності комерційного успіху

Ступень готовності винаходу до використання	Значення вірогідності
Винахід на стадії «ідеї»	0,25
Винахід на стадії НДР	0,50
Винахід на стадії ДКР	0,75
Винахід використано у серійній продукції	1,00

Одночасно зауважимо, що окрім ранжування винаходів за ступенем вірогідності комерційного успіху, слід враховувати також коефіцієнт техніко-економічної значущості винаходів, який відтворює експертну оцінку,

¹⁶ [Скорняков, Э. П.](#) Как оценить коммерческую значимость изобретения / Э. П. Скорняков. - 3-е изд., испр.и доп. - М. : ИНИЦ Роспатента, 2000. - 83 с.

що суттєво підсилює обґрунтування стан винаходу на момент державної реєстрації та залучення майнових прав інтелектуальної власності на винахід до нематеріальних активів суб'єкта господарювання.

Коефіцієнт техніко-економічної значущості по суті враховує частину прибутку від виготовлення продукції на основі ОПВ, що має належати власнику ОПВ. Цей коефіцієнт розраховується на основі статистичних даних багаторічних досліджень співвідношення прибутків від використання та витрат на створення різних за значущістю ОПВ. Найтиповіша шкала коефіцієнтів техніко-економічної значущості ОПВ, які застосовуються у промисловості, наведена у табл. 2 [17, 187].

Таблиця 2

Шкала коефіцієнтів техніко-економічної значущості

Характеристика техніко-економічної значущості	Коефіцієнт техніко-економічної значущості
Винаходи, що стосуються однієї простої деталі, зміни одного неосновного параметра чи однієї операції технологічного процесу, одного неосновного інгредієнта рецептури	1,0
Винаходи, що стосуються конструкції складної деталі неосновного вузла, зміни декількох неосновних параметрів чи операцій технологічного процесу, кількох неосновних інгредієнтів рецептури	1,5
Винаходи, що стосуються одного основного або кількох неосновних вузлів, зміни неосновних технологічних процесів, неосновних інгредієнтів рецептури	2,0
Винаходи, що стосуються конструкції машин, приладів, верстатів, апаратів, технологічних процесів, рецептур	2,5
Винаходи, що стосуються конструкції зі складною системою контролю, складним комплексом технологічних процесів, особливо складної рецептури	3,0

¹⁷ Экономика знаний / В. В. Глухов, С. Б. Коробко, Т. В. Маринина. – СПб.: Питер, 2003. – 528 с.

Винаходи, що стосуються конструкції та технологічних процесів, особливо складних рецептур у нових розділах науки й техніки	4,0
Винаходи, які приводять до створення принципово нових конструкцій, технологічних процесів, рецептур	5,0

Слід звернути увагу на цінність ранжування винаходів за ступеню вірогідності комерційного успіху та коефіцієнтів техніко-економічної значущості для контрагентів ринку при здійсненні комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності на винахід, якщо враховувати рівень їх освіченість в процесі купівлі/продажу патентів на винаходи стосовно їх неоднозначності корисності використання у майбутньому довготривалому періоді в умовах обмеженості інформації. У таких випадках послуги ліцензованого оцінщика та суб'єкта оціночної діяльності є корисними так як вони спираються при розрахунках відповідні методи оцінки майнових прав інтелектуальної власності.

Підсумовуючи, зазначимо, що розуміння економіко-правової природи оцінки вартості та цінності майнових прав інтелектуальної власності в процесі комерціалізації, дозволяє врахувати особливості складових ціни об'єкта права інтелектуальної власності (товару) патента на винахід згідно договору про відчуження патенту, яка включає вартість майнових прав інтелектуальної власності патента на винахід у складі таких виділених елементів як еквівалентна оцінка матеріального носія інтелектуальної власності та оцінки суб'єктивної комерційної цінності та корисності патента на винахід.

Саме оцінка вартості суб'єктивної комерційної цінності майнового права інтелектуальної власності, яка еквівалентно показує міру значущості та корисності патента на винахід (товару) для кожного конкретного споживача, може визначатись в практичних умовах шляхом прийняття на експертній основі коефіцієнтів значення вірогідності та техніко-економічної значущості, що сприятиме в розрахунках наблизитись до консенсуса між продавцем/покупцем щодо формування ціни майнового права інтелектуальної власності в договорі та зменшити ризики угоди.

